

- Vit eru føroyingar

-Vit eru føroyingar og eiga at liva sum føroyingar og ikki eftir, hvat onkur tilvildarlig sjónvarpsrás varpar inn í stovu okkara. Tað eru vit, ið velja okkara lívsvirði segði Jenny Lydersen á fólkafundi á Viðareidi seinata leygarkvøld. Hon umrøddi gongdina í Føroyum seinastu mongu árin og helt fyri, at vit mugu vera fús at fara til verka at troyta nýggjar leiðir. Tað ringasta er at missa áræði.

Góðu víðingar, og øll tit, ið vitja á Viðareidi í dag!

Eg fari eftir førminum at royna at greiða eitt sindur frá gongdini her á landi seinastu øldina, síðani fólkafundirnir byrjaðu. 2. hvítusunnudag í árinum 1894 var fyrsti fólkafundur í Føroyum. Hann var hildin á Tráðarhamri á Sandi. Fólkafundirnir fingi beinanvegin góða undirtøku millum manna; teir breiddu seg skjótt kring landið og vóru um aldaskiftið og langt inni 20. øld ein fastur tættur av summarlívnum í Føroyum, eins og stevnumar eru tað í dag.

Fólkafundirnir vóru hentasta amboðið hjá tjóðskaparrørsluni, ið rættiliga fekk fótastefni her í oyggjunum um sama mundið, tí til hesar fundir stendur fólk í hópatali.

Tað er hugvekjandi at hoyra eldri fólk siga frá. Við flaggi á stong, savnaðust fólk úr fleiri oyggjum og bygðum á onkrum náttúruvøkru staði. Her varð røtt og her varð sungið. Ofta var prædika eisini hildin á fólkafundi. Røtt var um føðilandið, móðurmálið, vinnulívið, um fráhaldsspurningin og annað, ið var framtíðin. Og fosturlandssangirnir settu sín serliga dám á løtuna.

Tíðin undan og eftir aldamótum var ógvuliga hendinamik og gróðraríkið ið í Føroyum bæði vinnuliga og mentunarlig. Tjóðskaparrørslan var í hægsta blóma, fiskiflotin vaks ár undan ári og fólkatalið øktist í hvørtjum. Júst øvugt, sum stóðan er í dag, nú næsta øldin er um at vera runnin.

Seinasta aldamót, í 1901 búið 15.230 fólk í Føroyum. Hetta ljóðar ikki av so nógvum, men líta vit eina øld longur aftur til fyrstu nágreiniligu fólkataljingina, sum var í 1801, so var fólkatalið bert 5.265 fólk á leið tað sama sum íbúgvartalíð í Klaksvík í dag, so fámentur

vóru føroyingar. Íbúgvartalíð tryfaldast sostatt í 19. øld.

Hvørtjar vóru so fortreytirnar fyrri, at fólkatalið vaks so munandi hesa øldina?

Um aldamótum hendi ein kollvelting í føroyskum vinnulívi. Føroyar høvdu í øldir, líka frá landnámsstíð verið eitt landbúnaðarsamfelag, men eftir fáum árum vann fiskivinnan fram og gjørdist høvuðsvinna okkara. Eitt annað stórt framstyg var, at einahandilin var avtíkin, og handilin kom á føroyskar hendur.

Útróður hevur helst allar tíðir verið í Føroyum. Hann var partur av grundarlagnum undir dagliga húsarhaldinum, men ikki nakar munandi vinnuvegur, ikki sum útflutningsvøra. Miðskeiðis í 19. øld fóru føroyingar at

so her var ein stór framgongd, sum ongantíð áður og arbeiði til nógvar hendur. Hesi árin var tað eisini at føroyingar í stórum tali fóru til Íslands at rógva út, at vera til lands, sum tað varð rópt. Har arbeiðdu bæði mannfólk og konufólk.

Húskallarnir stóðast ikki longur á gørdunum, men fóru til skips, tí her var peningur at vinna, so nú góvust møguleikar at seta fótur undir egið borð.

Fiskiskapurin gav arbeiði bæði á sjóvi og landi. Á handilsplássunum var nóg

aði tjóðskaparrørslan av álvara her á landi. Føroyingar, ið høvdu lisið uttanlanda, í Danmark, Noregi og Íslandi bóru hesar hugsjónir heim aftur við sær, men eisini millum føroyingar í Føroyum var tjóðskaparlaga tilvitanin vakt. Tann vinnuliga og búskaparlaga framgongdin hesi árin hevur givið fólk á árið og styrkt sjálvbjargnisandan.

Men tað er vandi í hvørtjari vælferð. Nýggja tíðin ehvði eisini stórt mentunarligt árin. Gamla roykstovumentanin var um at sindrast, gamlir

skúla.

Tað er undrunarvert at síggja, hvussu okkara fámentu fólk av lív og sál um aldamótum stríðist fyrri at varðveita tað, ið føroyskt er. Felag var stovnað at verja Føroya mál og Føroya siðir. Fundir hildnir kring landið at røða um føðilandið og fólk, vinnulív og búskap og at egga fólk at varðveita mál og mentan.

Teir vóru góðir við hetta land og stoltir av at vera føroyingar. Teir vildu ikki at vinnulig framgongd skuldi forkoma máli og mentan okkara, men tey skuldu styrkjast. Og ikki var givið á hondum fyrr enn føroyskt var høvuðsmál í Føroyum.

Nú er henda øldin, tá Føroyar gjørdust ein av fremstu fiskivinnutjóðum um at vera runnin. Og hvussu hevur so hildnast hjá okkum. Aftur hesa øldina er fólkatalið tryfaldast, frá 15.000 um aldamótum til vit í 1989 vóru 47.838 fólk í Føroyum.

Framburðurin, sum var grundlagdur um aldaskiftið, hevur verið ovurhonds stórur á øllum økjum. Landið er útbyggt við øllum hentleikum, vegir, brýr, tunlar, bátahylar og lendingar, elmegi, samferðslu bæði á landi, sjóvi og í luftini, post-, telefon- og radiosamband, nýmótans íbúðar- og handilshús, bankavirksemi og landsumsiting. Og tá er meginparturin útbygður seinastu fimmtí árin.

Útbygging av veiði- og farmafloktanum og fiska-

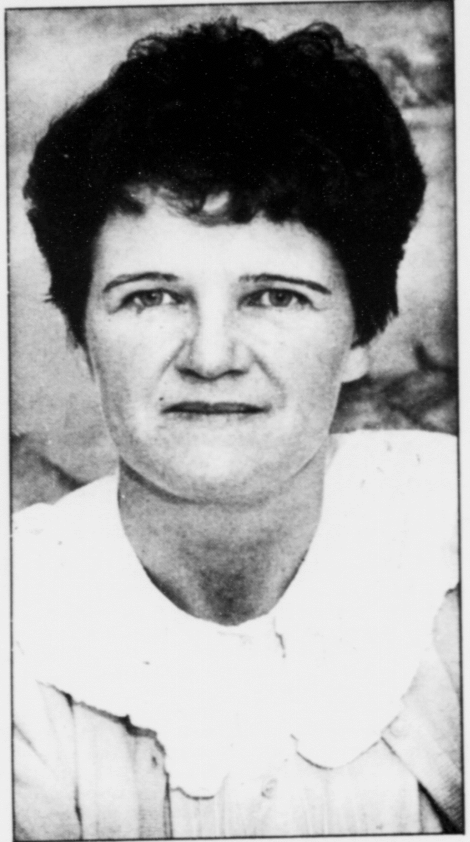
virksom hevur verið hin sama. Stórar fløgur eru gjørdar í trolarar, rækjuskip, svartkjaftatrolarar, farmaskip, fiskavirkir og alistskip. Alt sá út at ganga sum eitt spæl, men so kom bakkastíð.

Seinastu fimm árin hava vit sanna gamla orðatalið, at ein armóðin rættir aðrari hondina. Arbeiðsloysi, bankakreppa, ov nógv troyttirfiskastovnar, flotin í minking, tvingsilssølur í hópatali, bæði virkir, hús og skip, fólk ið knúgvar undir hørðum skatti og avgjöldum og fólkaflyting í stórum tali, meðan teir, ið jattaðu fólk pening til henda høga livfót, sluppu snikkaleysir, skuldin lögð á fólksins herðar, sum táktaði í 3 milliardir, tá ið avtomaði. Illa var atbønd og lítill høpi man hava verið í búskaparlaga roknistykkinum. Og hví vóru okkara fólkavaldur so seinir á fót, tá ið ráðgevdandi nevndin ferð eftir ferð rópti varsko?

Lívgrundarlag okkara er fiskurin, okkara einasta tilfeingi, og hann er ikki ein ótómandi kelda. Hann megnaði ikki at bera allan henda vøkstur. Tað vóru matadorpengar vit spældu okkum við. Náttúran, øll sum hon er, skai røkjast. Tað veit hvør maður, sum skil er í, hvør bóndi, hvør fleygamaður og hvør útróðarmaður. Av náttúrunnar ríkisdomi kanst tú ikki bert taka sum tær lystir.

Hyggja vit at útflutningi okkara í dag, so er mynstrið lítill broytt, síðani aldamótum.

myndir Jan Müller

Fólkafundur á Viðareidi í 1995. Seinasti fólkafundurinn var í 1902

royna við línu, og nú kom rættulig gongd á. Einahandilin, sum mest hevði tikið móti hosupørum, fór nú eisini at keypa fisk, og nøkur fá ár seinni byrjaði skipsfiskiskapurin av álvara. Í 1872 kom fyrsta sluppin til landið. 20 ár seinni vóru 32 skip í Føroyum og stutt eftir aldamótum vóru tey 100 í tali,

virkssemi. Fiskurin varð turkaður og seldur sum klippfiskur. Nógvar bygdaagentur fóru til tey stóru handilsplássini at arbeiði í fiski.

Vit fingi tí eftir aldamótum eitt heilt óðrvísi samfelagsmynstur í Føroyum. Fiskivinnan ferdi stóra búskaparlaga framgongd til landið.

Í hesum tíðarskeiði vakn-

siðir við at hvørva og við tí øtta sambandinum við útheimin var málið eisini hött. Føroyar høvdu í øldir ligið so fjarskotnar, at árinuð uttaneftir og frá donskum embætisvaldi í Føroyum hevði ongantíð rættuliga fingið fótastefni, so lögdi tað ljóðar, tí føroyskt var úthýst bæði í kirkju, á tingi og í